

Турлова Ю.А., начальник відділу науково-методичного забезпечення прокурорської діяльності поза сферою кримінальної юстиції управління науково-методичного забезпечення прокурорської діяльності Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук

ЩОДО ЛАТЕНТНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Вирішення екологічних проблем, які гостро постали перед українською державою та значною мірою є наслідком масштабної екологічної злочинності, передбачає аналіз та оцінку показників, що її характеризують. Водночас, як засвідчують різноманітні кримінологічні джерела, за межами офіційного статистичного обліку залишається значна кількість

фактично вчинених суспільно небезпечних діянь, що в основному становлять масив латентної екологічної злочинності.

Під латентною злочинністю у науковій літературі розуміється частка злочинності, що становить сукупність злочинів різних видів, які вчинені, але з різних причин не стали предметом передбаченого законом реагування у вигляді порушення кримінально-процесуального провадження та притягнення винних у їхньому вчиненні до відповідальності [1, с. 177].

Актуальність вивчення проблеми латентності екологічної злочинності визначається необхідністю реалізації відправних принципів кримінально-правової політики, зокрема, принципу невідворотності кримінальної відповідальності особи, що вчинила злочин. Враховуючи надзвичайно високий рівень латентності екологічних злочинів, який у науковій літературі визначається як такий, що складає 95-99% зазначений принцип має декларативний характер. Латентна (прихована) екологічна злочинність, що складає разом із зареєстрованою фактичну злочинність, з цілого ряду причин створює перепони для адекватної боротьби зі злочинними посяганнями на довкілля. Не маючи відомості про фактичні розміри екологічної злочинності, її рівень, структуру, динаміку, неможливо визначити потрібні для боротьби з нею кількість сил і коштів правоохоронних та інших органів, їх концентрацію на окремих напрямках цієї діяльності. Не будучи досить проінформованим про стан екологічної злочинності і не маючи достовірного кримінологічного прогнозу на майбутнє, суспільство і керівники країни не можуть уявити всієї гостроти проблеми. Саме тому не залучаються повною мірою соціальні і державні інститути на боротьбу з цим явищем. Немає також можливості для розробки вірної тактики і стратегії протидії екологічним злочинам, у тому числі правозастосовчої і законодавчої діяльності. Неможливо реально оцінити ефективність екологічної профілактики і дієвість екологічного законодавства [2, с. 86].

Крім того, чисельні факти нереагування правоохоронних органів на вчинені екологічні злочини, стаючи відомими населенню, знижують довіру до правоохоронної діяльності. Все це у сукупності з очевидними наслідками зазначених посягань негативно впливає на соціально-психологічний клімат у

суспільстві та зумовлює недовіру громадян до здатності держави забезпечити їхню безпеку від злочинних проявів.

При цьому, екологічна, економічна, соціальна, політична та моральна шкода від латентної складової злочинності за своїми масштабами не тільки не поступається, а навпаки, перевищує аналогічні наслідки зареєстрованої частини злочинності, зважаючи на те, що латентність, беручи участь у формуванні причинного комплексу злочинності, є однією з форм її самодетермінації.

Очевидно, що протидія екологічній злочинності була б більш ефективною, якби включала в себе відповідні заходи щодо латентної її складової.

Спрямованість такої діяльності має бути визначена зважаючи на причини і механізми латентизації екологічних злочинів. У науковій літературі існують декілька варіантів поділів латентної злочинності. Найпростіший із них - розподіл на злочини, про вчинення яких співробітники правоохоронних органів не отримали інформацію, та злочини, що стали відомими правоохоронним органам, але які в силу різних причин залишилися за рамками законного реагування.

Також причини латентності поділяються на об'єктивні - не залежні від волі суб'єкта та суб'єктивні, причиною яких є волевиявлення особи.

До об'єктивних причин латентності першої категорії варто віднести складність встановлення самих фактів вчинення екологічних злочинів, що може бути зумовлена відсутністю тотального моніторингу навколишнього середовища на всій території країни, ненадходженням інформації від органів екологічного контролю та адміністрацій підприємств.

Розглядаючи суб'єктивні чинники латентності екологічних злочинів, щодо вчинення яких співробітники правоохоронних органів не отримали інформацію, необхідно зазначити, що очікувати прояви активності, спрямовані на інформування правоохоронних органів про вчинені злочини можливо від осіб, які є свідками або отримали цю інформацію від інших осіб, а також коли особа є потерпілою. Особливістю екологічних злочинів є те, що у переважній більшості випадків немає чітко

вираженої потерпілої сторони.

Відтак, суб'єктивними причинами непоінформованості правоохоронних органів є:

недовіра населення до правоохоронних органів, небажання потерпілих звертатися до них за допомогою;

низький рівень екологічної і правової культури населення, в результаті чого громадяни рідко заявляють і повідомляють про такі злочини;

байдуже відношення населення до екологічних правопорушень, недооцінка їх суспільної небезпеки, поширеність у певній частини населення переконань щодо невичерпності природних ресурсів;

співчуття злочинцям (якщо злочин скоєно через зубожіння, безробіття, з мотивів забезпечення сім'ї продуктами харчування, паливом і т.і.);

наявні традиції щодо зайняття зазначеним промислом значною частиною населення у певній місцевості (добування бурштину, заняття браконьерством, незаконною порубкою лісу та ін.).

Об'єктивні та суб'єктивні причини екологічних злочинів, що приховується, пов'язані виключно з професійною діяльністю співробітників правоохоронних органів. Тому вони якісно відрізняються від причин прихованої злочинності. До об'єктивних причин можна віднести:

перевантаження співробітників правоохоронних органів, які просто не в змозі належним чином реагувати на всі повідомлення про злочини;

недостатня матеріальна база і технічна забезпеченість співробітників правоохоронних органів, що ускладнює їх роботу;

низький рівень взаємодії правоохоронних і природоохоронних органів;

складнощі зі збереженням обстановки місця злочину внаслідок швидкоплинності забруднення (в умовах постійної зміни погоди, сильного вітру, течії, а також виробничої діяльності підприємств);

складнощі при проведенні експертиз щодо встановлення оцінки тяжкості наслідків забруднення на предмет доказування причинного зв'язку між ними та злочинними діями (наприклад, між захворюваністю населення та фактом неправомірного забруднення довкілля);

відсутність спеціальних знань, відповідної літератури та методик, керуючись якими працівник правоохоронного органу міг би успішно розслідувати справи щодо забруднення довкілля.

Суб'єктивними причинами латентних екологічних злочинів даної категорії є: корупційні мотиви приховування злочинів серед співробітників правоохоронних і природоохоронних органів; оцінка якості правоохоронної діяльності за відсотком розкриття, а, відтак, небажання реєструвати злочини, що важко розкриваються та (на думку співробітників) не мають судової перспективи.

Зазначене вище дозволяє зробити висновок щодо актуальності визначення та ґрунтовного дослідження причин латентності екологічної злочинності з метою подальшого обмеження та нейтралізації зазначених чинників.

Список використаних джерел

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. / Закалюк А. П. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007 - Кн.1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. - 2007. - 424 с.

2. Поліщук Г. С. Чинники, що зумовлюють латентність злочинів проти довкілля / Г. С. Поліщук // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. - 2004. - №5. - С. 83-94.